

In het verleden ligt het heden...

'archeologie in Den Haag'

BELEIDSNOTA ARCHEOLOGIE 2011-2020

Gemeente Den Haag

Dienst Stadsbeheer

Afdeling Archeologie

7 OKTOBER 2011

**In het verleden ligt het heden...
'archeologie in Den Haag'**

BELEIDSNOTA ARCHEOLOGIE 2011-2020

Gemeente Den Haag

Dienst Stadsbeheer

Afdeling Archeologie

7 OKTOBER 2011

Inhoudsopgave

Voorwoord	3
1. Inleiding	4
2. Den Haag: een rijk en afwisselend bodemarchief	6
3. Een terugblik op de voorgaande beleidsperiode	10
4. Archeologische wet- en regelgeving	14
5. De gevolgen van de nieuwe wetgeving voor Den Haag: rollen, taken en bevoegdheden	17
6. Het nieuwe beleid, de beleidsinstrumenten en de beleidsdoelstellingen voor 2011-2020	19
7. Organisatie, huisvesting en financiën	24
8. PR en communicatie	26
Globaal activiteitenoverzicht	27
Bijlagen	
1. Archeologische Waarden- en verwachtingenkaart met toelichting	
2. Gemeentelijke onderzoeksagenda	

Voorwoord

Den Haag is een vitale stad. Een stad die groeit; binnenkort bereiken we de 500.000 inwoners. Den Haag wil zijn inwoners aan zich binden. Daarom wordt er gebouwd en veranderd. Dat houdt de stad in beweging en zorgt er voor dat er op veel plaatsen bodemingrepen plaatsvinden. Den Haag ontwikkelt zich tot een moderne multifunctionele stad. Dat betekent dat er nieuwbouw komt en er aandacht en geld gaat naar ruimtelijke ontwikkelingen en stedelijke vernieuwingen, maar ook komt er steeds meer aandacht voor duurzaamheid. En Den Haag zorgt dat het verleden niet zomaar onder de grond verdwijnt. Nee, er wordt met zorg omgegaan met het rijke verleden, het cultureel erfgoed van de stad.

Dat ziet u aan het paraplubestemmingsplan, waarmee voor de hele stad in één keer alle archeologische vindplaatsen in de ruimtelijke ordening zijn vastgelegd, aan de bestemmingsplannen en aan het nieuwe archeologiebeleid dat hier voor u ligt. En het is te zien aan de vooronderzoeken en opgravingen die in de stad plaatsvinden voorafgaand aan bodemingrepen.

Door de nieuwe Monumentenwet die op 1 september 2007 van kracht is geworden en via de omgevingsvergunning (WABO) maakt het Haagse archeologiebeleid inmiddels deel uit van de ruimtelijke ordeningsprocedures.

Daarnaast vind ik het belangrijk dat de bewoners van Den Haag op een goede manier kunnen kennismaken met het rijke verleden van hun stad. Archeologie doet dat door middel van onderzoeken, publicaties, wandelroutes, tentoonstellingen, folders, leskisten, lezingen, dvd's, open dagen, educatieve projecten, het verzorgen van lessen voor scholen, rondleidingen en het actueel houden van de website.

Ook wordt steeds meer aandacht besteed aan het rijke verleden van de stad bij de realisatie van nieuwbouwprojecten. Om enkele voorbeelden te noemen: er ligt een prachtige archeologische vloer in de tramtunnel onder de Grote Markt, en de replica's van mijlpalen uit de Romeinse tijd in Wateringse Veld hebben in de wijk een plek gekregen. En vlak bij het winkelcentrum in Ypenburg zien we de plattegrond van een boerderij en de reconstructie van drie personen uit de steentijd, zo'n 5.000 jaar geleden. Ook de restauratie van de 13de eeuwse stenen kamer in Madestein, en de vergrote replica van een opgegraven pot en een picknicktafel bij de Hubertustunnel zijn juweeltjes.

We laten graag zien dat de archeologie in Den Haag boeiend is!

Rabin Baldewsingh
Wethouder van Archeologie

1. Inleiding

Met de aanstelling van de eerste gemeentelijk archeoloog nam Den Haag in 1982 de zorg voor het archeologische erfgoed op zich. Sinds die tijd is er een schat aan kennis en ervaring over het Haagse bodemarchief opgedaan. Typerend voor de Archeologie in Den Haag is dat de resultaten daarvan zoveel mogelijk zichtbaar zijn gemaakt voor bewoners, via open dagen, tentoonstellingen, publicaties en in nieuwbouw.

Een paar successen van de afgelopen periode zijn: het uitbrengen van een nieuw publieksboek over de Archeologie in Den Haag en het verschijnen van een dvd over de archeologie in Den Haag die gratis is verspreid onder de Haagse scholen. Daarnaast veel tentoonstellingen, een kinderboek, een educatief project voor de scholen in Ypenburg en de realisatie van diverse projecten in de Openbare ruimte.

De afdeling Archeologie heeft zich in de Tempel ontwikkeld tot het duurzame archeologische kenniscentrum van de stad.

De vorige beleidsnota archeologie had betrekking op de periode 2000 – 2005, maar is uiteindelijk het uitgangspunt geweest voor het beleid tot 2011. De reden is dat de in voorbereiding zijnde archeologiewetgeving enkele malen werd uitgesteld. De implementatie van het Verdrag van Malta (1992) in de Nederlandse wetgeving heeft uiteindelijk pas in de periode 2007-2010 zijn definitieve beslag gekregen. De zorg voor het bodemarchief is daarbij geïntegreerd in de ruimtelijke wetgeving, de financiering gebeurt grotendeels via het veroorzakersprincipe, en aan gemeenten is een centrale rol toebedeeld in de werking van dit systeem. In de tussentijd werd ook het archeologiebestel in Nederland drastisch gereorganiseerd.

De invoering van de omgevingsvergunning (WABO) per 1 oktober 2010 vormt het sluitstuk van dit traject - dat wil zeggen de keten van de Wet op de Archeologische Monumentenzorg (ingevoerd 1-9-2007), de Wet ruimtelijke ordening (ingevoerd 1 juli 2008) en WABO (1 oktober 2010).

Daarom is besloten om de nieuwe beleidsnota pas te presenteren op het moment dat alle componenten van de wet- en regelgeving zouden zijn ingevoerd.

De archeologie in Den Haag is met de nieuwe wet- en regelgeving in een nieuwe fase beland. Het werk van de afdeling Archeologie heeft er daarmee allerlei wettelijke, juridische en procesmatige aspecten bij gekregen. Tegelijk is het aantal belanghebbenden bij de archeologie sterk verbreed: de uitvoering van het archeologiebeleid door de gemeente heeft juridische en financiële gevolgen voor de burger, gemeentelijke diensten, ontwikkelaars, terreinbeheerders, waterschappen, etc.

Heldere uitgangspunten en beleidsregels zijn dus essentieel om de gemeentelijke rollen en taken transparant en rechtmatig in te vullen. Dat betekent dat het beleid en de werkprocessen van de Afdeling worden aangepast aan de veranderde context van de gemeentelijke archeologie.

Met de voorliggende *Beleidsnota Archeologie 2011-2020* is het Haagse archeologiebeleid up to date gemaakt met alle vigerende wet- en regelgeving en de nieuwe rollen en taken van gemeenten.

Van deze beleidsnota maken twee documenten onderdeel uit:

1. De **Archeologische Waarden- en Verwachtingenkaart met Toelichting** (AWVK). Hierop is voor het Haagse grondgebied aangegeven waar wel en waar geen archeologie aanwezig is of verwacht wordt, en welke planologische eisen dat met zich meebrengt. In de toelichting worden de totstandkoming, de keuzes en de consequenties van deze kaart besproken. Hiermee is het voor alle belanghebbenden in de ruimtelijke ontwikkeling op voorhand duidelijk wanneer wel of niet rekening moet worden gehouden met archeologie, en waarom. De AWVK vormt daarmee de basis voor de ruimtelijke uitwerking van het Haagse archeologiebeleid.
2. De **Gemeentelijke Onderzoeksagenda Archeologie** (GOA) van de Gemeente Den Haag. Hierin is vastgelegd hoe het archeologiebeleid inhoudelijk kan bijdragen aan lokale en nationale onderzoeksvragen en hoe dat door de gemeente wordt uitgewerkt in Programma's van Eisen. Op die manier wordt de gemeentelijke beslissingsbevoegdheid inhoudelijk vormgegeven en geborgd.

Leeswijzer

In deze beleidsnota wordt eerst kort ingegaan op de aard van het Haagse bodemarchief (hoofdstuk 2) en wordt een terugblik gegeven op het beleid van 2000 – 2011 (hoofdstuk 3). De nieuwe wet- en regelgeving wordt in hoofdstuk 4 omschreven en de gevolgen daarvan voor het nieuwe gemeentelijke beleid en de werkzaamheden van de afdeling Archeologie komen in hoofdstuk 5 aan bod. In hoofdstuk 6 worden de veranderingen samengevat in beleidsdoelstellingen en instrumenten voor de periode 2011 – 2020, gevolgd door een korte beschrijving van de organisatie, huisvesting en financiën van de archeologie in Den Haag (hoofdstuk 7). De nota wordt afgesloten met PR en communicatie in hoofdstuk 8 en een globaal activiteitenoverzicht voor de komende jaren.

2. Den Haag: een rijk en afwisselend bodemarchief

Voor een effectieve invulling van het gemeentelijk beleid is inzicht nodig in de aard en kwaliteit van het bodemarchief. Bijna 30 jaar onderzoek naar de archeologie van Den Haag heeft daarover veel kennis opgeleverd. Hieronder volgt een korte karakterisering.

Gestapeld landschap

De ondergrond van Den Haag is een schatkamer van archeologische vindplaatsen. Duizenden jaren lang veranderde het landschap voortdurend door de werking van water en wind. Pas in de moderne tijd kreeg de mens voldoende greep op het landschap en werd de basis gelegd voor het Den Haag van vandaag. Maar ook in al die eeuwen daarvoor oefende de regio grote aantrekkingskracht uit op de mens. Het kustgebied bood volop mogelijkheden voor jacht, visvangst en akkerbouw. Zelfs wanneer overstroming, veenvorming of duinvorming de mens dwong om zijn woonplaats op te geven, keerde hij vroeger of later weer terug. Al met al heeft dit een gelaagd bodemarchief opgeleverd waarin archeologische overblijfselen uit alle perioden vanaf de nieuwe steentijd onder jongere bodemlagen bewaard (kunnen) zijn gebleven.

Prehistorie

In de Haagse regio ontstonden zo'n 6000 jaar geleden langgerekte strandwallen in het open kustgebied. Verspreid in het kweldergebied daarachter vormden zich kleine duinen die voor de mens zeer aantrekkelijk waren omdat ze beschut lagen tegen invloeden van de zee. Op deze hoge en droge plaatsen werd gewoond, in de omringende bossen kon gejaagd worden op edelhert, wild zwijn en de bruine beer. Daarnaast werden noten en vruchten verzameld zoals de sleedoorn, de jeneverbes en de hazelnoot. De zee en de grotendeels verlandde wadgeulen stonden garant voor vis en schelpdieren. Verder had men kleine akkers waarop granen als gerst en tarwe werden verbouwd. Op de kwelders weidde men het vee. De eerste "inwoners" van Den Haag arriveren ongeveer 5500 jaar geleden en vestigen zich op hoge en droge zandkopjes in Ypenburg en Leidschenveen. Onder het voormalige vliegveld op Ypenburg zijn resten van huizen gevonden uit de nieuwe steentijd, maar ook een grafveld dat uniek is in zijn soort. Nadat deze duintjes met veen overgroeid raakten trokken de bewoners naar de oudste strandwal in de regio waarvan resten zijn gevonden in het Wateringse Veld.

Overblijfselen van bewoners uit latere perioden, zoals de bronstijd en de ijzertijd, zijn op diverse locaties binnen de gemeente aangetroffen. Bij de aanleg van de Hubertustunnel, onder het Bronovo ziekenhuis en langs de Laan van Meerdervoort zijn nederzettingen gevonden uit de midden bronstijd, ongeveer 1800 v. Chr. Van iets latere datum zijn de resten van een boerderij die werden aangetroffen onder de voormalige statenhal bij het World Forum. Verspreid over het duingebied zijn diverse nederzettingen en akkers uit de ijzertijd (circa 200 v. Chr.) gevonden zoals langs de Monsterseweg en bij het vm Juliana Kinderziekenhuis. Bij de ingang van de Hubertustunnel is bovendien een crematiegrafveld uit de late ijzertijd (circa 100 v. Chr.) opgegraven.

Romeinse tijd

Kort na het begin van onze jaartelling komen Romeinse troepen ons gebied binnen. De Romeinen troffen daar de plaatselijke boerenbevolking aan, die zij aanduiden als 'Cananefaten'. Op verschillende plaatsen in Den Haag zijn resten van hun nederzettingen, maar ook die van de 'bezetter' teruggevonden. Zo werd op Ockenburgh een Romeins fortje blootgelegd, terwijl aan de Scheveningseweg en bij de Uithofslaan inheemse boerderijen uit de Romeinse tijd zijn opgegraven. In Wateringse Veld, kwam zelfs een deel van de Romeinse weg met vier mijlpalen aan het licht.

Vroege Middeleeuwen

Er is in heel Nederland weinig bekend over wat er gebeurde in de eeuwen na de ineenstorting van het Romeinse Rijk. We nemen aan dat in de regio Den Haag de Romeinen en Cananefaten omstreeks 300 na Christus verdwenen. De natuur nam weer bezit van het landschap en niemand weet waar de inheemse bevolking bleef. Pas twee eeuwen later, rond 500, verschijnen er sporen van nieuwe bewoners. Restanten van hun huizen en grafvelden zijn aangetroffen in o.a. het Statenkwartier, Ockenburgh en Solleveld. Door de toenmalige Frankische heersers worden ze aangeduid als 'Friezen'. Mogelijk waren deze kustbewoners verwant aan de Angelen en de Saksen, stammen die het gehele Noordzeegebied (tot in Engeland en Scandinavië) bevolkten. Ronduit spectaculair was de vondst, in 2004, van het graf van een krijger die omstreeks het jaar 625 met resten van een schip en zijn wapenuitrusting in de duinen was begraven. Een voor Nederland unieke vondst, die de Haagse regio internationaal verbindt met de Engelse oostkust en Scandinavië.

Late Middeleeuwen

In de late middeleeuwen raken de ontwikkelingen in de Haagse regio in een stroomversnelling. Vanaf ongeveer 1200 na Christus krijgen de graven van Holland belangstelling voor de dun bevolkte duinen. Zij stichten er kerken en kloosters en bouwen een grafelijk hof: het Binnenhof. Rondom dat kasteel vestigen zich vooral ambachtslui en ambtenaren die hun diensten leverden aan het hof. Van dat middeleeuwse dorpje "Die Haghe" zijn boven en onder de grond resten bewaard gebleven.

In het duingebied treffen we boerderijen aan met akkers op de duinen zelf en weidegebieden in de lager gelegen strandvlaktes zoals langs de Oude Waalsdorperweg. De veengebieden worden ontgonnen, vaak op initiatief van de kloosters en dat leidde tot de bouw van stenen uithofsboerderijen waarvan een fraai exemplaar is gevonden in de gelijknamige Uithofspolder. Op Madestein is een versterkte boerderij onderzocht en gerestaureerd, met een zogenaamde "Stenen kamer".

Moderne tijd

Na de middeleeuwen blijft Den Haag zich uitbreiden: Die Haghe ontwikkelt zich meer en meer tot een stedelijk middelpunt van de regionale economie. De bijzondere bewijzen daarvoor zijn op vele plaatsen in Den Haag aangetoond.

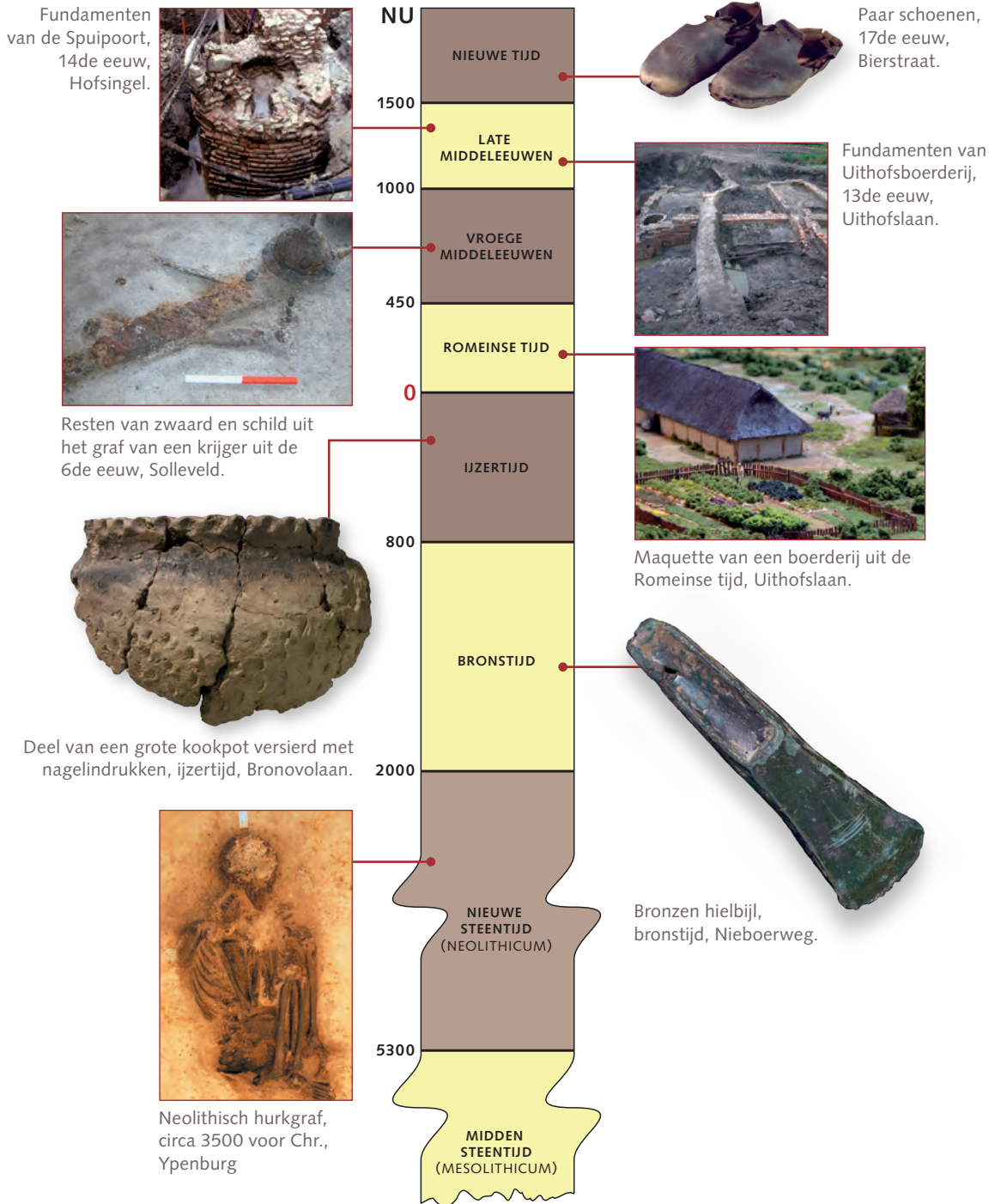
Bijvoorbeeld bij onderzoeken aan de Gaslaan en bij het Valkhuis. Bij de Gaslaan zijn de restanten van de boerderij Groenesteijn blootgelegd uit de 17de en 18de eeuw.

Bij het onderzoek in het plangebied Vijverhof achter de Gevangenpoort, zijn sporen opgegraven van grafelijke jachtverblijven vanaf de 14de eeuw. De locatie werd ook wel het Valkhuis genoemd, er zijn o.a. restanten van Valken en andere roofvogels en van grafelijke jachthonden blootgelegd.

De staat van het bodemarchief

In termen van het Verdrag van Malta is het bodemarchief de “bron voor de geschiedschrijving van vroegere samenlevingen”. In Haagse termen vertaald: het is de bewaarplaats van sporen en resten uit de het verleden van onze stad.

Voor het dichtbevolkte Nederland geldt dat alleen al in de periode na de Tweede Wereldoorlog naar schatting dertig procent van het bodemarchief ongezien is verdwenen door intensieve bewoning, agrarisch gebruik, ruilverkaveling, aanleg van infrastructuur, etc. Dat geldt ook voor Den Haag: ook hier heeft het moderne ruimtegebruik een flinke aanslag gepleegd op het bodemarchief van Den Haag. Een deel van de archeologie is verstoord door intensieve bewoning en landgebruik, onderkeldering, aanleg infrastructuur, bodemsaneringen, etc. Speciaal voor Den Haag komen daar de grootschalige afzandingen van het duingebied uit (vooral) de 19e eeuw bij. Hierbij werd grond afgegraven om het zand voor bouwprojecten elders te gebruiken, maar ook om de bodem te egaliseren en geschikt te maken voor wijkaanleg, of (zoals in Loosduinen) voor tuin- en kassenbouw. Maar er is genoeg over: in grote delen van Den Haag zijn oude sporen juist goed geconserveerd omdat ze afgedekt zijn door klei, veen of duinzand. Een groot deel van de gemeente ligt zelfs in de regio die in de Nationale Onderzoekagenda een hoge wetenschappelijke waarde hebben: er zijn nog veel gaten in onze kennis over de bewoningsgeschiedenis van het West-Nederlandse kustgebied, en de hoop is daarbij vooral gevestigd op de sporen die nog verborgen liggen onder de metersdikke zandlagen die in de late middeleeuwen door de wind zijn afgezet. Voor Den Haag geldt dat voor bijvoorbeeld de strook langs de kust waaronder bijvoorbeeld het huidige Statenkwartier en Solleveld. Door het werk dat de Afdeling Archeologie sinds 1982 heeft verricht kunnen we goed voorspellen waar we archeologische vindplaatsen kunnen verwachten, en op welke diepte, maar ook waar deze inmiddels al verdwenen zijn. Al die informatie is gebruikt voor het opstellen van de Archeologische Waarden- en Verwachtingenkaart (AWVK; zie hiervoor de bijlage met kaart en toelichting).

3. Een terugblik op de voorgaande beleidsperiode

In dit hoofdstuk worden de beleidsdoelstellingen en activiteiten uit de vorige beleidsperiode geëvalueerd. Daarbij wordt ook beschreven hoe de gemeente Den Haag zich heeft voorbereid op de verandering van het archeologiebestel.

Terugblik

De implementatie van het Verdrag van Malta (1992) in de Nederlandse wetgeving heeft uiteindelijk pas in de periode 2007-2010 zijn definitieve beslag gekregen. In de tussentijd werd ook het archeologiebestel in Nederland drastisch gereorganiseerd. De kern daarvan is dat de bescherming van het bodemarchief werd geïntegreerd in de ruimtelijke wetgeving. Vooruitlopend op de wettelijke veranderingen was het op de afdeling Archeologie vanaf 2006 merkbaar dat er steeds meer 'beleidswerk' bijkwam in het kader van de ruimtelijke ordening, zoals MER-procedures, advisering bij stedelijke ontwikkelingen en infrastructurele projecten, het opstellen van bestemmingsplannen, en bouwplanprocedures. Hiervoor werd (tijdelijk) extra capaciteit aangetrokken. Ook werd begonnen met het opstellen van noodzakelijke beleidsinstrumenten, zoals een gemeentelijke waarden- en verwachtingenkaart (de AWWK), een onderzoeksagenda archeologie en een paraplu-bestemmingsplan archeologie.

De activiteiten en doelstellingen van de gemeente Den Haag uit de "Beleidsnota archeologie 2000-2005" zijn in de loop van 2005-2011 dus steeds verder uitgebreid en verbreed. Dit was aanleiding voor een reorganisatie en uitbreiding van de afdeling in 2009/2010. Daarnaast is de afdeling verhuisd naar één locatie aan de Prins Hendrikstraat: De Tempel, waardoor veel efficiënter gewerkt kan worden omdat iedereen in hetzelfde pand werkt en ook de mogelijkheden wat betreft publieksactiviteiten enorm zijn toegenomen. De afdeling Archeologie heeft zich tussen 2000 en 2011 verder ontwikkeld tot het archeologisch kenniscentrum van de stad.

Doelen en activiteiten 2000-2011

In de beleidsnota 2000-2005 werd gekozen voor de beleidsdoelstelling “Het effectieve beheer van het archeologisch erfgoed in Den Haag”. Om deze doelstelling te realiseren werden vier prioriteiten geformuleerd:

1. Archeologische Monumentenzorg
2. Kwaliteitsverbetering
3. Bewustmaking en voorlichting
4. Kennis en ervaring aanbieden in de regio Haaglanden.

1. Archeologische Monumentenzorg

Doelstellingen:

- Beheer en behoud van archeologische vindplaatsen “in situ”
- Een onderbouwing voor de uitbreiding van de lijst met Archeologisch Belangrijke Plaatsen
- Ondergrondse bescherming van monumenten

Realisatie en successen:

- Van 2000-2009 is een aantal vindplaatsen “in situ” behouden: in 2004 een deel van de vindplaats bij Solleveld door planaanpassing, in 2005 bij de Landscheiding bij Mariahoeve, in 2006 fundamente 13de eeuwse Uithofsboerderij bij Uithofslaan, in 2007/2008 de restauratie van fundamente van de 13de eeuwse ‘stenen kamer’ in Madestein (deze vindplaats zou anders steeds verder in verval zijn geraakt), en de Noordhof.
- In plaats van een uitbreiding van de lijst met Archeologisch Belangrijke Plaatsen is gekozen voor het uitbrengen van een archeologische waarden- en verwachtingenkaart (AWVK), die samen met deze nota wordt vastgesteld.

2. Kwaliteitsverbetering

Doelstellingen:

- Reorganisatie gemeentelijk archeologiedepot
- Opstellen lijst met rechten en plichten inzake archeologisch onderzoek bouwprojecten binnen de gemeente Den Haag
- Deskundigheid personeel hoog houden
- Investeren in nieuwe (veld)technieken en efficiencyverbetering op opgravingen

Realisatie en successen:

- De reorganisatie van het archeologiedepot is uitgevoerd (samenvoegen van statisch en dynamisch depot)
- Jaarlijks wordt een opleidingsplan opgesteld en uitgevoerd en er worden gesprekken over Persoonlijke Ontwikkeling gehouden met de medewerkers.
- De Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA) is in de werkprocessen van de afdeling geïmplementeerd. De medewerkers zijn gescreend volgens de functie-eisen van de KNA;
- De ISO-certificering is behouden.
- Er zijn nieuwe Total stations aangeschaft, zodat meetwerk efficiënter verloopt. Daarnaast is geïnvesteerd in GIS-programmatuur om de analyse te verbeteren.

3. Bewustmaking en voorlichting

Archeologie wordt dichterbij de burger gebracht, waarbij gebruik gemaakt wordt van verschillende middelen en technieken.

Doelstellingen:

- Publiciteit en voorlichting
- Archeologie zichtbaar maken op straat
- Onderwijs

Realisatie en successen:

- Er is in 2000 – 2011 veel tijd en energie besteed aan voorlichting en publiciteit. Het voert te ver om hier alle activiteiten op te noemen. We hebben enkele malen meegedaan met de stadsenquête en het stadspanel om na een nulmeting de interesse en effecten van publiciteit te meten. In 2002 was de afdeling bij 35% van de Hagenaars bekend, in 2004 was dat 25%, in 2005 was dat 50%.
- Tussen 2000 en 2011 zijn zeer veel persberichten, rondleidingen, tentoonstellingen, publicaties en lezingen verzorgd. Daarnaast is een dvd, een nieuw publieksboek en een kinderboek over de Archeologie in Den Haag uitgebracht.
- In de jaren 2000-2011 is op veel plaatsen in Den Haag archeologie in nieuwbouw zichtbaar gemaakt: replica's mijlpalen; kinderspeelplaats boerderij met veekraal uit de Romeinse tijd en bronstijdvoetstap in Wateringse Veld; archeologische vloer in tramtunnel; steentijdboerderij en reconstructies hoofden in brons, veeneiken en straatnamen op Ypenburg; middeleeuwse landscheiding bij Isabellaland; restauratie en verfraaiing ruïne Madestein; vergrote pot en picknicktafel bij Hubertustunnel.
- Er wordt regelmatig gebruik gemaakt van de leskisten en er worden lessen verzorgd en rondleidingen gegeven aan scholen. Vanaf najaar 2008 doet Archeologie mee met Cultuurmenu: er worden structureel lessen verzorgd voor basisscholen in Den Haag, sinds kort in de Tempel.

4. Kennis en ervaring aanbieden in regio Haaglanden

Doelstelling:

- Kostendekkend ondersteuning bieden aan gemeenten binnen de regio.
- Samenwerken met gemeenten en gemeentelijke archeologen binnen Haaglanden
- Opzetten van een archeologische arbeidspool om pieken en dalen in het veldwerk door uitleen af te vlakken

Realisatie en successen:

- Dat is verschillende keren voorgekomen voor: 's-Gravenzande, Leidschendam-Voorburg en Wassenaar.
- In het project Afvalwaterzuivering Schipluiden is intensief samengewerkt met diverse instanties, provincies en gemeenten. Dat project is begin 2007 afgerond. Ook bij andere projecten wordt samengewerkt.
- In 2010 is een Convenant gesloten met de Universiteit Leiden om uitwisseling van kennis en mensen te bevorderen. Vooruitlopend daarop zijn colleges gegeven aan de faculteit Archeologie.
- In de periode juli 2008-december 2009 is een medewerker kostendekkend uitgeleend aan de gemeente Wassenaar om het archeologiebeleid op te zetten (1 dag per week).
- Aan een arbeidspool bleek geen behoefte te zijn. Tijdelijke extra opgravingscapaciteit kan gemakkelijk via de markt worden geregeld en doorberekend aan de opdrachtgever.

4. Archeologische wet- en regelgeving

Nieuwe wetgeving

Op 1 september 2007 is de *Wet op de archeologische monumentenzorg* (Wamz) in werking getreden. Na een jarenlange voorbereiding werd daarmee het in 1992 ondertekende *Europees Verdrag inzake de bescherming van het archeologisch erfgoed* (Verdrag van Malta / Valletta) definitief in de Nederlandse wetgeving geïmplementeerd. De Wamz omvat de wijziging van de Monumentenwet 1988, de Woningwet, de Wet Milieubeheer en de Ontgrondingenwet voor het aspect archeologie. De integratie van de archeologie in de ruimtelijke besluitvorming werd verder verankerd in de nieuwe Wet ruimtelijke ordening (Wro, 2008), het Besluit ruimtelijke ordening (Bro), het Besluit Omgevingsrecht (2010) en de onlangs ingevoerde Wet Algemene Bepalingen Omgevingsrecht (Wabo; 1 oktober 2010).

Hiermee is archeologie (net zoals milieu, veiligheid of flora en fauna) een van de af te wegen aspecten bij de besluitvorming over gebruik en inrichting van de ruimte. De achterliggende gedachte is dat het bodemarchief eindig en kwetsbaar is en als bron van geschiedenis beschermd moet worden. Archeologie maakt daarmee integraal deel uit van het rijksbeleid inzake duurzaamheid, leefkwaliteit en historische identiteit.

Wet op de Archeologische Monumentenzorg

De herziene Monumentenwet verplicht gemeenten om “rekening te houden met aanwezige of te verwachten archeologische waarden”. Het bestemmingsplan staat daarbij centraal. Hierin worden bouw- en aanlegvoorschriften opgenomen. Indien belangrijke archeologische waarden als gevolg van ruimtelijke ontwikkelingen niet in de bodem behouden kunnen blijven, dient de informatie te worden veiliggesteld middels een opgraving. De Monumentenwet gaat daarbij uit van een algemene vrijstelling voor ingrepen tot 100m², maar biedt de gemeente ook de nodige beleidsruimte om daarin haar eigen afweging te maken.

Wet Algemene Bepalingen Omgevingsrecht

Sinds 1 oktober 2010 is de Wet Algemene Bepalingen Omgevingsrecht van kracht. Voor de archeologie in Den Haag betekent dat, dat het archeologische proces is ingebed in het totale gemeentelijke beleid inzake de vergunningverlening bij ruimtelijke ontwikkelingen. Wanneer een omgevingsvergunning wordt aangevraagd moet (indien van toepassing volgens het bestemmingsplan) door de initiatiefnemer een rapport worden voorgelegd waarin de archeologische waarde van het plangebied in voldoende mate is vastgesteld. Hierdoor is tijdig bekend wat het effect van de ingreep is op de aanwezige of verwachte archeologische resten. Door vroeg in het ruimtelijke ordeningsproces rekening te houden met archeologie kan vroegtijdig onderzoek worden gedaan zodat er geen vertragingen kunnen ontstaan. Op basis van de bevindingen bepaalt de gemeente of aan de omgevingsvergunning voorwaarden worden gesteld, zoals een opgraving of archeologische begeleiding.

Het Archeologische bestel

Tegelijk met de wetgeving is het archeologische bestel in Nederland de afgelopen jaren ingrijpend gereorganiseerd, met als kernpunten:

- Decentralisatie naar gemeentelijk niveau: de gemeente is verantwoordelijk voor het archeologiebeleid
- Archeologie ingebed in de ruimtelijke wetgeving
- Het bestemmingsplan staat centraal
- Financiering via het veroorzakerprincipe ("de initiatiefnemer betaalt")
- Invoering van marktwerking door liberalisering van de opgravingsbevoegdheid
- Archeologische regelgeving en kwaliteitseisen (Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie)
- Handhaving en toezicht (Erfgoedinspectie)

De opgravingsvergunning

Om archeologisch onderzoek te mogen uitvoeren is een opgravingsvergunning nodig. Tot enkele jaren geleden beschikten alleen het rijk, enkele universiteiten en (grote) gemeenten over een opgravingsvergunning. Om aan de toegenomen vraag naar archeologen tegemoet te komen, mogen in het nieuwe archeologiebestel ook marktpartijen archeologisch onderzoek uitvoeren. Zij moeten daarvoor wel aan specifieke eisen voldoen, erkend zijn door de Minister van OCW en beschikken over een opgravingsvergunning (geregeld in het Besluit Archeologische Monumentenzorg). Die vergunning schrijft voor dat conform de Kwaliteitsnorm voor de Nederlandse Archeologie (KNA) wordt gewerkt en dat gravend onderzoek binnen twee jaar na afronding van het veldwerk is uitgewerkt, gepubliceerd en gedeponeed. Toezicht hierop gebeurt door de Erfgoedinspectie.

Den Haag beschikt sinds 27 december 1984 over een opgravingsvergunning. Deze is op 10 december 2002 vernieuwd. Na de invoering van de Wet op de Archeologische Monumentenzorg zijn de houders en aanvragers van opgravingsvergunningen opnieuw gescreend. Het resultaat is dat aan ons op 20 maart 2009 opnieuw een opgravingsvergunning is verleend. De gemeente Den Haag is daarmee bevoegd om opgravingen te verrichten binnen de grenzen van het gemeentelijk grondgebied.

Kwaliteitsnorm voor de Nederlandse Archeologie (KNA)

Om de minimale kwaliteit van archeologisch onderzoek te waarborgen is er landelijk, in samenspraak met het archeologische veld een Kwaliteitsnorm voor de Nederlandse Archeologie opgesteld. De afdeling werkt conform de leidraden en protocollen van de KNA. De Erfgoedinspectie controleert alle uitvoerende partijen op de naleving van de KNA.

Bestuurslastenvergoeding

Via het gemeentefonds wordt door de rijksoverheid een bestuurslastenvergoeding uitgekeerd aan gemeenten vanwege de toegenomen werkzaamheden die voortvloeien uit de nieuwe gemeentelijke verantwoordelijkheid voor het bodemarchief. Het betreft een structurele vergoeding.

Juridisch eigendom en depotfunctie

De gemeente Den Haag is juridisch eigenaar van alle fysieke voorwerpen (vondsten) en analoge en digitale opgravingsdocumentatie (zoals lijsten, verslagen, tekeningen, foto's) die het resultaat zijn van archeologische opgravingen binnen de gemeente.

In de nieuwe wet zijn de provincies aangewezen als de deponhouders en eigenaars van archeologische bodemvondsten, maar er wordt een uitzondering gemaakt voor gemeenten met een eigen depot. De gemeente Den Haag beschikt over een door de provincie aangewezen gemeentelijk archeologiedepot. Het depot van de afdeling Archeologie is momenteel (februari 2011) verdeeld over twee plaatsen: de kelder van het Stadhuis aan het Spui en de kelder in de nieuwe behuizing "De Tempel", aan de Prins Hendrikstraat 39.

5. De gevolgen van de nieuwe wetgeving voor Den Haag: rollen, taken en bevoegdheden

Dit hoofdstuk richt zich op de gevolgen van de nieuwe wet- en regelgeving voor de gemeente en geeft aan wat dit betekent voor de archeologie in Den Haag.

Archeologische monumentenzorg (AMZ)

Met de introductie van de archeologische zorgplicht is archeologie een beleidsveld geworden waarin, net als bij andere beleidsterreinen, keuzes gemaakt moeten worden. Wat moet behouden worden en wat niet? Wordt er gegraven of beschermd? Ofwel: hoe brengen we als gemeente een goede balans aan tussen de archeologische zorgplicht en andere maatschappelijke belangen, zoals woningbouw, economie, infrastructuur? Maar ook: wat kan de archeologie bijdragen aan de identiteit van Den Haag? Aan de wetenschap? Archeologie is daarmee onontkoombaar onderdeel van een integrale maatschappelijke afweging. Voor de gemeente Den Haag betekent dit dat de context, het taakveld en de belanghebbenden zijn verbreed. De archeologie is dus niet meer gelijk aan het doen van (nood)opgravingen, maar bestrijkt het hele proces van behoud, beheer, selectie en onderzoek in het kader van de ruimtelijke besluitvorming. Dit aspect van de archeologie wordt tegenwoordig aangeduid met "archeologische monumentenzorg" (AMZ).

Gemeentelijke rollen

De uitvoering van de AMZ is gebaseerd op de driehoek overheid, initiatiefnemer en uitvoerder. De **gemeente**, als bevoegd gezag, regisseert het archeologische proces, stelt eisen, toetst en besluit. De **initiatiefnemer** kan bij de gemeente terecht voor het verkrijgen van de benodigde vergunningen en is verantwoordelijk voor het (laten) uitvoeren van het benodigde archeologisch onderzoek en de kosten daarvan. De **uitvoerder** is een door het rijk erkende partij die onderzoek uitvoert in opdracht van de **initiatiefnemer** en op aanwijzing van het bevoegd gezag (via het PvE).

Alle onderdelen van het archeologische proces en de actoren zijn omschreven in de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie.

De archeologen van de gemeente Den Haag vervullen twee van deze rollen: de gemeente is bevoegd gezag bij het grootste deel van de ruimtelijke ontwikkelingen op Haags grondgebied en als houder van een opgravingsvergunning voeren zij in veel gevallen het gravend onderzoek uit.

Daarnaast is de gemeente Den Haag regelmatig zelf initiatiefnemer bij het voorbereiden of uitvoeren van bodemversturende activiteiten. Daarbij adviseren de archeologen aan andere gemeentelijke afdelingen en diensten.

Om de verschillende gemeentelijke rollen binnen het archeologische bestel transparant en slagvaardig uit te kunnen voeren is in 2009/2010 een reorganisatie van de Afdeling Archeologie doorgevoerd. Hierbij zijn twee afdelingen gevormd: de afdeling Beleid en Beheer en de afdeling Uitvoering en Onderzoek.

Binnen het onderdeel Beleid en Beheer worden de wettelijke taken van de gemeente m.b.t. archeologie binnen het ruimtelijke ordeningsproces uitgevoerd. Dat betreft met name de bevoegd gezagrol en het beheer van de Haagse bodemvondsten in het depot en het bijbehorende (digitale) archief. Ook advisering en procesmanagement van archeologie in alle gemeentelijke en veel private projecten vallen binnen dit onderdeel.

Binnen het onderdeel Uitvoering en Onderzoek worden de uitvoerend activiteiten van de gemeente uitgevoerd: het uitvoeren van vooronderzoeken en opgravingen en de uitwerking daarvan. Deze activiteiten worden kostendekkend uitgevoerd voor opdrachtgevers binnen de gemeentelijke organisatie en daarbuiten. Daarnaast wordt aandacht besteed aan projecten die in het verleden zijn uitgevoerd maar nog niet zijn uitgewerkt.

Het nieuwe taakveld en instrumenten

Voor de archeologie in Den Haag betekent dit dat het taakveld breder en complexer is geworden: onze activiteiten en taken zijn beter ingebed in wet- en regelgeving, er zijn wettelijke termijnen (WABO en KNA), we zijn gebonden aan kwaliteitseisen (KNA) en er is toezicht (Erfgoedinspectie).

Tegelijk kunnen de beslissingen inzake de archeologie aanzienlijke juridische, financiële en procedurele consequenties hebben voor grondeigenaren, gebruikers, ontwikkelaars, waterschappen, terreinbeheerders en beheersorganisaties. Binnen de nieuwe context is archeologie dus een publiekrechtelijke taak voor de gemeente zelf, met privaatrechtelijke consequenties voor andere gemeentelijke afdelingen en diensten, de burgers, grondeigenaren, ontwikkelaars, terreinbeheerders en andere betrokkenen.

Dat betekent dat een zorgvuldige afweging wordt gevraagd tussen het belang van behoud van archeologische informatie en andere criteria. Het uitgangspunt van de afdeling is dat alleen daar eisen worden gesteld waar door archeologisch (voor) onderzoek ook kenniswinst kan worden geboekt. Om dit te kunnen realiseren zijn heldere beleidsinstrumenten ontwikkeld: de Archeologische Waarden- en Verwachtingenkaart (AWVK), het paraplubestemmingsplan en de Gemeentelijke Onderzoeksagenda Archeologie (GOA).

6. Het nieuwe beleid, de beleidsinstrumenten en de beleidsdoelstellingen voor 2011-2020

In dit hoofdstuk staan het nieuwe beleid, de beleidsinstrumenten en de beleidsdoelstellingen voor de komende beleidsperiode centraal.

Het nieuwe Archeologiebeleid

Het gemeentelijke archeologiebeleid wordt uitgevoerd door de Afdeling archeologie. Dit gebeurt conform de wettelijke kaders (Monumentenwet/Wet op de Archeologische Monumentenzorg, Wet ruimtelijke ordening en WABO) en op basis van de vastgestelde beleidsinstrumenten.

Het uitgangspunt van het gemeentelijke beleid is dat archeologie in principe in de bodem behouden wordt (conform de Monumentenwet). In een dynamische stedelijke omgeving als Den Haag zijn ruimtelijke ontwikkelingen echter van levensbelang. Daardoor is behoud van archeologische resten niet altijd mogelijk en wordt dan gekozen voor opgraven en een zo goed mogelijke documentatie van de vindplaatsen.

Binnen de afdeling worden alle onderdelen van het archeologische proces en de verschillende gemeentelijke rollen vervuld:

De afdeling Archeologie doet dit door:

- het uitvoeren van de wettelijke bevoegd-gezagtaken (toetsing overgelegde rapporten; advisering over en het nemen van selectiebesluiten; vergunningverlening in het kader van de Wabo; opstellen van programma's van eisen en plannen van aanpak);
- het opstellen en onderhouden van de noodzakelijke beleidsinstrumenten (gemeentelijke waarden- en verwachtingenkaart; gemeentelijke onderzoeksagenda, bestemmingsplannen; verordening, etc);
- het uitvoeren van vooronderzoek in het kader van ruimtelijke procedures (vergunningaanvragen) voor locaties waar bodemverstoringen zijn gepland en daar bij adviseren over het vervolgtraject;
- advisering en archeologisch procesmanagement voor gemeentelijke diensten (DSB, DSO, Ingenieursbureau Den Haag, DSO, Projectmanagement Den Haag, Opdrachtgeving Werken, publiek-private constructies);
- gravend onderzoek (inclusief uitwerking van resultaten, publicatie) in opdracht van veroorzakers, tegen kostendekkend tarief en conform de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA);
- het beheren van de Haagse bodemvondsten in het gemeentelijk archeologisch depot (gemeente is juridisch eigenaar van alle Haagse bodemvondsten) en het beheer van opgravingsgegevens, analoog en digitaal.
- het beheren van alle gemeentelijke archeologische informatie in het Kenniscentrum over de Archeologie in de Tempel
- archeologie dicht bij de mensen brengen door middel van publicaties, tentoonstellingen, open dagen etc.

Beleidsinstrumenten

Archeologische Waarden- en Verwachtingenkaart (AWVK)

Op de Archeologische Waarden- en Verwachtingenkaart (AWVK) is voor het hele gemeentelijk grondgebied aangegeven waar wel en waar geen archeologische vindplaatsen verwacht worden, en wat dat betekent voor de eisen die de gemeente stelt bij ruimtelijke ontwikkelingen. Volgens de Monumentenwet is archeologie aan de orde bij bodemingrepen van 100m² en meer. Gemeenten krijgen echter wel de mogelijkheid om daar van af te wijken, op basis van de plaatselijke situatie en in het belang van de archeologische monumentenzorg. Met de AWVK maakt Den Haag gebruik van deze wettelijke ruimte. Het gemeentelijk grondgebied is daarvoor onderverdeeld in drie categorieën: gebieden met archeologische waarde, gebieden met archeologische verwachting, en gebieden zonder waarde of verwachting. In Den Haag worden bij bodemingrepen in 48% van het gemeentelijk grondgebied archeologische eisen gesteld, maar in 52% niet. Hiervoor baseert de afdeling zich op de Archeologische waarden- en verwachtingenkaart (AWVK) die is opgesteld op basis van jarenlange kennis en ervaring. In de toelichting op de AWVK wordt gemotiveerd hoe deze zones tot stand zijn gekomen, welke informatie daarvoor is gebruikt en welke keuzes zijn gemaakt. De AWVK is daarmee de ruimtelijke basis voor de uitvoering van het Haagse archeologiebeleid.

Gemeentelijke onderzoeksagenda Archeologie (GOA)

Deze onderzoeksagenda vormt een leidraad bij het onderzoek dat in Den Haag wordt uitgevoerd. Het geeft een overzicht van de onderzoeksdoelen en de daaruit afgeleide vragen die we voor de komende jaren geformuleerd hebben en waar het onderzoek in Den Haag op gericht is. De vragen zijn per periode opgesteld, dus zowel de prehistorie als de Romeinse tijd, de vroege middeleeuwen, de late middeleeuwen en latere perioden komen aan bod. Daarnaast zijn er algemene onderzoeksvragen over de ontwikkeling van het landschap en de stad.

Bestemmingsplannen en het Paraplu-bestemmingsplan Archeologie

Het daadwerkelijke beheer van het gemeentelijk bodemarchief is geregeld in gemeentelijke bestemmingsplannen. Onze afdeling levert daarvoor de informatie aan en draagt er zorg voor dat de voorwaarden per bestemmingsplan worden gespecificeerd. De bestemmingsplannen worden voorzien van een archeologieparagraaf en van voorschriften voor omgang met archeologische waarden. Voor die delen van Den Haag waar nog geen archeologievriendelijk bestemmingsplan geldt, wordt het archeologiebeleid uitgevoerd op basis van het Paraplubestemmingsplan Archeologie, dat in het najaar van 2010 door de raad is vastgesteld en op 17 december van datzelfde jaar onherroepelijk is geworden.

Monumentenverordening en Haagse richtlijnen

Bij verordening kan de gemeente eisen stellen aan de inrichting van de archeologische monumentenzorg. Van deze mogelijkheid maakt Den Haag gebruik bij de aanstaande herziening van de Monumentenverordening, die in de loop van 2011 verwacht wordt. Daarin worden de voormalige Archeologisch Belangrijke Plaatsen (ABP's) geschrapt en vervangen door de drie planologische regimes op de Archeologische waarden- en verwachtingenkaart

(AWVK). In de verordening zal ook worden opgenomen hoe de gemeente de regie uitoefent bij onderzoek dat door marktpartijen wordt uitgevoerd. In de zogenaamde Haagse Richtlijnen worden de specificaties uit de landelijke kwaliteitsnorm toegespitst op de Haagse situatie (zowel procesmatig als inhoudelijk). Door de regie te houden op de manier waarop externe partijen hun gegevens verzamelen, uitwerken en aanleveren, zorgt de gemeente dat de verschillende gegevensstromen uitwisselbaar zijn en raadpleegbaar blijven.

Omgevingsvergunning

De zorg voor het bodemarchief is in de Wet Algemene Bepalingen Omgevingsrecht (WABO) opgenomen als één van de af te wegen aspecten bij het verlenen van de integrale omgevingsvergunning. Dat betekent dat het door de KNA voorgeschreven archeologische besluitvormingsproces moet worden geïntegreerd in het (sterk verkorte) vergunningetraject. In Den Haag is de archeologie van meet af aan betrokken bij de implementatie van de WABO. In overleg met de overige gemeentelijke partijen zal daar in 2011 de definitieve invulling aan worden geven en wordt dat goed gecommuniceerd naar alle betrokkenen.

Programma van Eisen

Via het Programma van Eisen geeft de gemeente aan hoe gravend archeologisch onderzoek moet worden ingericht en welke wetenschappelijke vragen moeten worden beantwoord. Deze worden door de afdeling zelf opgesteld, op basis van de Gemeentelijke Onderzoeksagenda Archeologie en de expertise die binnen de afdeling voortdurend wordt aangevuld en verdiept. Op die manier is het PvE het instrument waarmee Den Haag zijn taak als bevoegd gezag vormgeeft.

Beleidsdoelstellingen 2011-2020

Op basis van de voorgaande hoofdstukken is een aantal beleidsdoelstellingen voor 2011 – 2020 geformuleerd. Deze richten zich op duurzaamheid, transparantie, kwaliteit, effectiviteit, samenwerking en draagvlak.

Beleidsdoelstelling 1:

De gemeente Den Haag streeft ernaar om archeologische waarden zoveel mogelijk “in situ” in de grond te bewaren. Bij de aanwezigheid van betekenisvolle archeologische resten wordt gekeken of een planaanpassing kan worden toegepast. Wanneer een planaanpassing onmogelijk blijkt te zijn wordt de archeologische vindplaats zo goed mogelijk opgegraven en gedocumenteerd. Het door de afdeling opgestelde Programma van Eisen is daarbij leidend.

Beleidsdoelstelling 2:

De uitvoering van het archeologiebeleid in de gemeente Den Haag gebeurt op basis van:

- de Beleidsnota 2011-2020
- de Archeologische Waarden- en Verwachtingenkaart (AWVK)
- de Gemeentelijke onderzoeksagenda Archeologie (GOA)
- de Monumentenverordening

Om als ruimtelijk instrument up-to-date te blijven zal de AWVK regelmatig (bijvoorbeeld na vijf jaar) worden geactualiseerd op basis van de nieuw-vrijgekomen informatie over het bodemarchief.

Beleidsdoelstelling 3:

De gemeente Den Haag zorgt er voor dat de archeologische belangen in voldoende mate in bestemmingsplannen opgenomen zijn. Dat betekent dat bestemmingsplannen zijn voorzien van een archeologieparagraaf, voorschriften en de plankaart (deze wordt inmiddels verbeelding genoemd).

Vooruitlopend daarop wordt tijdelijk gebruik gemaakt van een paraplubestemmingsplan waarin de archeologische waarden zijn opgenomen voor de gebieden waarvoor nog geen actueel bestemmingsplan is gemaakt.

Beleidsdoelstelling 4:

De gemeente Den Haag continueert haar opgravingsbevoegdheid, voert zelf archeologisch onderzoek uit in Den Haag en behoudt het depot. Op die manier kan zij als het kenniscentrum van de archeologie van Den Haag de kennis en expertise over het verleden van onze stad optimaal beheren en uitbreiden. Daarnaast voert de gemeente de regie op onderzoek dat door derden wordt uitgevoerd.

Beleidsdoelstelling 5:

Den Haag gaat uit van de (wettelijk vastgestelde) regel dat de "initiatiefnemer" van graaf- of bouwwerkzaamheden de kosten van archeologisch onderzoek betaalt. Dat betekent ook dat de gemeente voorlichting moet geven over wat het Haagse archeologiebeleid betekent bij ruimtelijke ontwikkeling aan gemeentelijke afdelingen en externe partijen. Wat de kosten voor opgravingen betreft overweegt de gemeente een tegemoetkoming aan particulieren bij extreem hoge kosten.

Beleidsdoelstelling 6:

De gemeente Den Haag wil de resultaten van archeologie 'teruggeven' aan de mensen. En daarmee het verleden van onze stad dichterbij de mensen brengen. De gemeente doet dat door voorlichting te geven via verschillende middelen zoals tentoonstellingen, publicaties, lezingen, open dagen en lessen. Maar ook door archeologie als inspiratiebron te gebruiken in de openbare ruimte bijvoorbeeld bij nieuwbouw of bij infrastructurele werken. De komende jaren wordt daaraan veel aandacht besteed.

Beleidsdoelstelling 7:

De gemeente Den Haag beschikt over archeologische databestanden. Uit het oogpunt van openbaarheid van informatie is uitwisselbaarheid van gegevensstromen van groot belang. De komende tijd zal daarom veel aandacht worden besteed aan het uniformeren en digitaliseren van alle analoge en digitale informatie over het bodemarchief en deze goed te ontsluiten. Hierdoor kan de gemeente de burger, het bedrijfsleven en de wetenschap nog effectiever van dienst zijn.

7. Organisatie, huisvesting en financiën

In dit hoofdstuk worden organisatie, huisvesting en financiën van archeologie in Den Haag besproken.

Organisatie en medewerkers

Vanwege de nieuwe eisen aan de afdeling door de nieuwe wetgeving en kwaliteitseisen heeft in 2009 een organisatieaanpassing plaatsgevonden.

Vanwege de toegenomen beleidswerkzaamheden en de wens tot een heldere verdeling van de rollen is de organisatie aangepast, zodat er een afdeling Beheer en beleid en een afdeling Uitvoering en onderzoek is gekomen. Ook zijn sinds 2009 twee beleidsarcheologen en een depotbeheerder aangetrokken om aan de wettelijke verplichtingen te voldoen. Daarnaast is een aantal functieomschrijvingen aangepast aan de wettelijke eisen en de huidige praktijk.

Er zijn twee mensen vrijgemaakt om oude onderzoeken uit te werken. Er wordt iemand ingehuurd om de lessen van het cultuurmenu te geven. In totaal zijn er 16 fte's bij de afdeling werkzaam, 2 WIW'ers waarvan de banen in 2012 worden opgeheven en een aantal vrijwilligers. Daarnaast worden momenteel drie mensen extern ingehuurd. Wanneer er veel projecten in de uitvoering zijn wordt extra personeel ingehuurd.

De genoemde organisatieaanpassingen zijn gefinancierd uit het afdelingsbudget en de structurele bestuurslastenvergoeding die de afdeling uit het Gemeentefonds ontvangt.

Na vaststelling van de nieuwe beleidsnota Archeologie, inclusief de bijbehorende beleidsinstrumenten (Archeologische Waarden- en Verwachtingenkaart en gemeentelijke onderzoeksagenda) en de herziene Monumentenverordening, voldoet het gemeentelijke archeologiebeleid aan alle eisen van de nieuwe wettelijke context. Den Haag kan daarmee haar archeologische zorgplicht verantwoord en slagvaardig uitvoeren in de komende beleidsperiode.

Huisvesting

Sinds december 2010 zijn alle onderdelen van de afdeling gehuisvest in De Tempel aan De Prins Hendrikstraat 39, behalve een deel van het depot dat in de kelder van het stadhuis is gebleven. De Tempel betreft een Rijksmonument dat in 1915 is gebouwd voor de Haagsche Commissie Bank. Het pand is daarna in gebruik geweest als verpleeghuis en als discotheek en dankt zijn naam aan de Bhagwan. Het gebouw heeft een duurzame herbestemming gekregen met de afdeling Archeologie als nieuwe bewoners. Het pand is recent gerenoveerd en heeft als eerste Rijksmonument het energie label A gekregen, het wordt daarmee in alle opzichten duurzaam hergebruikt.

In de Tempel hebben alle werkzaamheden van de afdeling een plaats gekregen: van wettelijke en gemeentelijke beleidstaken tot veldwerk, onderzoek en publicatie, van het sorteren, wassen en restaureren van de Haagse vondsten, tot de opslag ervan in het (volgens de wettelijke norm ingerichte) archeologiedepot. Een deel van het depot wordt ingericht als 'zichtdepot' waarmee Den Haag beschikt over een gemeentelijke 'schatkamer' voor de archeologie. Daarnaast is er

in het pand ruimte om onze publieksfunctie verder uit te bouwen. In een apart lokaal worden vanaf februari 2011 lessen gegeven in het kader van het Cultuurmenu. De feestelijke opening vond plaats op 28 januari 2011 met een open dag op 29 januari met circa 1300 bezoekers.

Kortom: vanaf 2011 is De Tempel Den Haag het duurzame Kenniscentrum Archeologie van de gemeente en het visitekaartje voor de nieuwe gemeentelijke archeologie in den Haag!

Financiën

De afdeling Archeologie werkt met een vast budget dat deels uit Afdelingsbudget en deels uit Uitvoeringsbudget bestaat. Vanwege enige onzekerheid aangaande de Gemeentelijke bezuinigingen is het budget voor 2011 tot en met 2014 globaal bekend. Het betreft voor 2011 € 1.721.000 inclusief overhead. Dit bedrag is opgebouwd uit: € 1.399.000 aan afdelingsbudget (hier worden de kosten voor personeel, huisvesting, goederen en diensten, automatisering en overhead betaald) en € 322.000 aan uitvoeringsbudget (hier worden de kosten voor onderzoek mee betaald).

Voor 2012 is het budget in totaal € 1.717.000, voor 2013 € 1.719.000 en voor 2014 € 1.678.000. Er wordt momenteel van uit gegaan dat het budget de jaren daarna (2015 – 2020) ongeveer gelijk zal blijven aan het budget van 2014.

Daarnaast heeft Archeologie in 2011 nog circa € 200.000 beschikbaar in het project Archeologie als Inspiratiebron binnen ISV2/GSB3 gelden. Hiervan worden een kinderspeelplek bij de Uithofslaan met een archeologisch thema gerealiseerd en wordt het ruim 200 jaar oude kanon dat op het Seinpostduin stond, op de boulevard van Scheveningen teruggeplaatst. Tevens voert Archeologie onderzoek uit voor derden door op offertebasis archeologisch onderzoek uit te voeren tegen betaling, dat betreft circa € 300.000 per jaar.

Archeologie heeft een bestemmingsreserve gevormd o.a. uit een positief dienstsaldo en een incidentele bestuurslastenvergoeding, die oorspronkelijk was bedoeld om de achterstand uitwerking van oude projecten te bekostigen en voor het nieuwe beleid, maar die is voor een groot deel aangewend om de verbouwing, de inrichting en de verhuizing naar de Tempel te bekostigen. Het deel van de reserve dat nog over is wordt alsnog in 2011/2012 aangewend voor de Achterstand uitwerking die de afdeling nog als erfenis uit het verleden heeft.

8. PR en communicatie

In dit hoofdstuk staan de PR en communicatie in het middelpunt.

Een belangrijke doelstelling van archeologie is de archeologie dichterbij de bevolking brengen. Archeologie doet dat op verschillende manieren:

- voorlichting over archeologie via persberichten, tentoonstellingen, folders, publicaties, lezingen en open dagen;
- uitvoeren van educatieve projecten, gratis dvd's en kinderboek aan scholen, het uitlenen van leskisten en vanaf 2008 deelname aan het Cultuurmenu;
- het beschikbaar stellen van de Nieuwe Geologische kaart van Den Haag en Rijswijk;
- archeologie als inspiratiebron gebruiken in nieuwbouw met duidelijke toelichting en het aanbieden van wandel- en fietsroutes;
- informatie leveren via de website van de gemeente en gezamenlijke projecten met andere erfgoedbeheerders en musea.

Door het uitgebreide netwerk van de gemeente wordt veel samengewerkt met lokale en landelijke culturele erfgoedinstellingen, musea, scholen, burgers, de provincie, de Universiteit Leiden, het rijk en andere gemeenten en instellingen.

Sinds enkele jaren doet archeologie om de twee jaar mee aan de stadsenquête of het stadspanel. Met gerichte vragen wordt onderzocht of burgers ons kennen, zo ja waardoor, wat ze interesseert en waar zij behoefte aan hebben. Dit geeft ons informatie over de belangstelling en vraag naar archeologische informatie. Tussen 2002 en 2009 is de bekendheid van de afdeling gestegen van 25% naar 50% en is gebleken dat juist de projecten in de Openbare ruimte en Open dagen enthousiast worden ontvangen door de Haagse bevolking.

De Tempel is het archeologische kenniscentrum van Den Haag, de komende jaren wordt die functie verder uitgebouwd door middel van het houden van open dagen en het geven van lessen en lezingen.

Via de website van de gemeente Den Haag is veel informatie over de archeologie van de stad beschikbaar. Na vaststelling van de nieuwe nota en beleidsinstrumenten zullen deze daaraan worden toegevoegd. In het kader van de informatieplicht moet alle archeologische informatie voor de burger direct opvraagbaar zijn. Op die manier kunnen burgers en ontwikkelaars tijdig rekening houden met de eisen en verplichtingen op het gebied van de archeologie.

Al onze rapporten worden naar de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE) en naar het Depot voor Nederlandse Publicaties verzonden, hiermee worden zij openbaar. Daarnaast wordt gewerkt aan de aanlevering van al onze publicaties en documentatie aan het landelijke elektronische archeologiedepot (e-depot). Daarmee worden alle archeologische rapporten en opgravingsgegevens digitaal beschikbaar.

Globaal activiteitenoverzicht

2011

- uitvoering van diverse vooronderzoeken, begeleidingen en opgravingen
- adviseren bij projecten aan DSO ea
- bestemmingsplannen voorzien van een archeologie paragraaf
- realiseren van minimaal 1 tentoonstelling in Atrium van 31 oktober t/m 18 november
- uitbrengen van diverse publicaties van oud en nieuw onderzoek, waaronder Bronovo (bronstijd) en Bierstraat (middeleeuwse en post-middeleeuwse bewoning)
- terugbrengen kanonsloop in Boulevard Scheveningen op 30 november 2011
- realisatie kinderspeelplaats ter plekke van 13de eeuwse Uithofsboerderij aan de Uithofslaan
- geven van circa 40 lessen in cultuurmenu
- organiseren lezingen in de Tempel in het najaar
- Opening en open dag Tempel 28 en 29 januari
- open dag Tempel op Open Monumentendag 10 september
- meedoen met de Dag van de Haagse Geschiedenis
- Verdere implementatie van archeologie in het WABO proces
- Presentaties aan gemeentelijke afdelingen en diensten over archeologiebeleid en ruimtelijke ontwikkeling
- Communicatie over het Haagse Archeologiebeleid en de beleidsinstrumenten aan externe belanghebbenden
- Opstellen van Haagse Richtlijnen voor archeologisch onderzoek door derden
- Opstellen en vaststellen nieuwe Monumentenverordening
- Invoeren van nieuwe landelijke eisen t.a.v. deponering en selectie van archeologische vondsten

2012

- uitvoeren van diverse vooronderzoeken, begeleidingen en opgravingen
- adviseren bij projecten aan DSO ea
- bestemmingsplannen voorzien van een archeologie paragraaf
- realiseren van minimaal 1 tentoonstelling in Atrium van 29 mei t/m 19 juni
- uitbrengen diverse publicaties van oud en nieuw onderzoek waaronder Wateringse Veld
- inrichten van minimaal 1 plek in Openbare Ruimte met archeologie als inspiratiebron
- geven van circa 40 lessen in cultuurmenu
- meedoen met Open Monumentendag
- meedoen met de Dag van de Haagse Geschiedenis
- op 30 november vieren we 200 jaar Koninkrijk, 200 jaar geleden kwam Willem I in Scheveningen aan
- Verdere implementatie van archeologie in het WABO proces
- Presentaties aan gemeentelijke afdelingen en diensten over archeologiebeleid en ruimtelijke ontwikkeling
- Communicatie over het Haagse Archeologiebeleid en de beleidsinstrumenten aan externe belanghebbenden

2013 t/m 2020 jaarlijks minimaal

- uitvoering van diverse vooronderzoeken, begeleidingen en opgravingen
- adviseren bij projecten aan DSO ea
- bestemmingsplannen voorzien van een archeologie paragraaf
- realiseren van minimaal 1 tentoonstelling in Atrium per jaar, in 2013 is dat van 30 september t/m 28 oktober
- uitbrengen diverse publicaties van oud en nieuw onderzoek
- inrichten van minimaal 1 plek in Openbare Ruimte met archeologie als inspiratiebron
- wanneer Den Haag culturele hoofdstad van Europa wordt in 2018 het organiseren van diverse activiteiten mede gericht op toeristen
- geven van minimaal 40 lessen in cultuurmenu
- meedoen met Open Monumentendag
- meedoen met de Dag van de Haagse Geschiedenis

